Drs. Th. Bakker
m.m.v. Dr.Ir. L.C. Zachariasse
Drs. J.H. Post

PROJECT V.V.I.B.O.

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING ONDER AUTARKISCHE OMSTANDIGHEDEN

Het hier- en-nu-dieet in crisistijden, of: aan tafel bij (Nicolaas) van Gogh

Interne Nota No. 245

Mei 1980

LANDBOUW-ECONOMISCH
DEN HAAG
14 JULI 1980
BIBLIOTHEEK
INSTITUUT

L 5 - 245 A

2172172

Landbouw-Economisch Instituut,
Stafafdeling

Inleiding

Eigenlijk al vanaf de 80-er jaren (landbouwcrisis) van de vorige eeuw is onze landbouwsector zich meer en meer gaan richten op de voortbrenging van dierlijke produkten. Vooral de laatste decennia is dit proces in een zeer sterke stroomversnelling geraakt. En het eind van de groei lijkt - niettegenstaande de nadering van verzadigingsplafonds op de (vaak buitenlandse) afzetmarkten - voorlopig nog niet in zicht.

Bij gebrek aan eigen grond moest deze ontwikkeling wel gepaard gaan met een steeds volumineuser wordende invoer van buitenlandse grondstoffen.

De vraag rijst dan, hoe sterk onze eigen voorziening daarmee op het buitenland is gaan leunen. Zouden we, met ons huidige eigen bouwplan, überhaupt nog kunnen overleven? En wat zouden we dan te eten krijgen?

In het onderstaande zal getracht worden, aan de hand van een korte schets van de ontwikkeling van de voorzieningsbasis sinds de vijftiger jaren, een antwoord op deze vragen te geven.

De landbouw en "Rotterdam"

Naast het verzekeren van een redelijk inkomen aan hen die in de landbouwsector werkzaam zijn, is ook het waarborgen van de voedselvoorziening - tegen redelijke prijzen - door de jaren heen één van de hoofddoelstellingen van het Nederlandse landbouwbeleid geweest.

Kreeg vlak na de bezettingsjaren vooral de laatste prioriteit, gaandeweg kwam de inkomensdoelstelling weer meer op de voorgrond in het "streven naar een maximale bijdrage van de agrarische sector aan de nationale economie".

Dit leidde er o.a. toe, dat onze landbouwproduktie zich in toenemende mate op de exportmarkt is gaan richten.

Bij de voortbrenging van een aantal veelgevraagde produkten bleken wij, dank zij een aantal "natuurlijke" voordelen, de buitenlandse concurrentie goed aan te kunnen. Eén van die voordelen is de geografische ligging.

Juist in het dichtbevolkte Nederland was en is landbouwgrond een schaars artikel. Dat onze landbouw desondanks tot een van de grootste netto-exporteurs in Europa kon uitgroeien, danken we mede aan de unieke ligging van Nederland pal tussen - en, dankzij de lage kosten van bulktransport, eigenlijk vlakbij - de overzeese landbouwgebieden en de West-Europese consumptiecentra. "Rotterdam" bracht, als grootste overslag- en stapelplaats in West-Europa,

grote oppervlakten buitenlandse landbouwgrond binnen handbereik, en vulde daarmee de eigen (beperkte) grondbeschikbaarheid aan.

Hoe vreemd het op het eerste gezicht ook moge lijken, Nederland heeft zo een comparatief voordeel verkregen bij de voortbrenging van bij uitstek grondEXTENSIEVE (want graanvragende) produkten: varkensvlees, pluimveevlees, eieren en - via het krachtvoer - melk. Dit, ondanks de beperkingen die de toevoer van een aantal overzeese produkten op de EG-markt ondervindt.

Voor andere belangrijke exportprodukten ligt het comparatief voordeel behalve in de t.g.v. deze indirecte grondbeschikbaarheid verminderde concurrentie met andere gewassen (zo maakt graaninvoer extra ruimte vrij voor de teelt van hakvruchten) ook in andere factoren: de directe nabijheid van consumptiegebieden (groenten), beschikbare infrastructuur (handelsapparaat), kwaliteit van de teelt (aardappelen), etc.

Voorzieningsbalansen

In hoeverre comparatieve voordelen zijn uitgenut blijkt direct uit de voorzieningsbalansen die jaarlijks voor de produkten van de diverse landbouwtakken worden opgesteld.
Voor het gemak even uitgedrukt in telerswaarde was onze zelfvoorziening in 1976 met veehouderijprodukten 181%, met groenten en fruit 110% (alleen groenten 202%) en met akkerbouwprodukten 61% (aardappelen 206%).

Zoals opgemerkt worden de voorzieningsbalansen opgesteld voor (groepen) landbouwprodukten. Tussen de produkten wordt verder géén onderscheid gemaakt naar de fase van veredeling. Aan de hand van de balansgegevens kan daarom niet zonder meer worden afgeleid in hoeverre onze voorziening met de diverse - vooral dierlijke - voedingsmiddelen van buitenlandse aanvoer afhankelijk is.
Gezien het boven gesignaleerde beroep van de veehouderijsector op de toevoer van buitenlands conversiemateriaal (de veehouderij is met nu 73% van de produktiewaarde en 65% van de toegevoegde waarde van de totale agrarische sector - excl. de opengrondstuinbouw - hèt gezicht van onze landbouw), stelt zich de vraag of ook met de huidige produktiestructuur nog voldoende EIGEN basis aanwezig is om bij een onverhoopte verbreking van het externe verkeer de voorziening met levensmiddelen te waarborgen.

Voorzieningsbasis

Laten we in het vervolg van dit betoog de tuinbouwprodukten buiten beschouwing - in de voorziening met macro-nutriënten (koolhydraten, vetten en proteïne) spelen zij slechts een ondergeschikte rol - dan mondt e.e.a. uit in de vraag voor welk deel de voor-

ziening met dierlijke voedingsmiddelen nog berust op het gebruik van inheems conversiemateriaal, en welke bijdrage de Nederlandse akkerbouw nog levert in de verzorging met de belangrijkste plantaardige levensmiddelen.

Voor de verschillende takken van veehouderij heeft het binnenlands aandeel in de totale vervoedering zich als volgt ontwikkeld:

% voederenergie uit binnenlandse produkten in:

	1956	rond 1976
melkveehouderij	89	74
stieren- en kalvermesterij	89	51
varkenshouderij	32	12
legpluimveehouderij	46	10
slachtpluimveehouderij	46	8
veehouderij totaal	77	54

Bron: berekend naar gegevens in:
- Jaarstatistiek voor de Veevoeders (MvL), div. jrg.
- Verslag over de Landbouw 1956.
- Jaarverslag Produktschap voor Veevoeders, 1956.

Duidelijk blijkt hieruit, dat de binnenlandse basis van de veehouderijprodukties in de na-oorlogse tijd aanzienlijk is verschraald. Op basis van het cijfermateriaal in bovengenoemde bronnen valt te berekenen dat wij op dit moment naast de door ons zelf voortgebrachte voedermiddelen nog een equivalent van rond 4.000.000 Amerikaanse ha gerst jaarlijks aan onze produktiedieren opvoeren!

Tegenover deze, voor de voorziening minder gunstige, ontwikkeling staat echter, dat een toenemend deel van de produktie van de meeste veehouderij-sectoren naar het buitenland werd afgezet:

Waarde van de netto-export als % van de bruto-produktie (telersprijzen)

	1956	1976
melk (produkten)	42	51
rund- en kalfsvlees	-	25
varkensvlees	23	52
eieren	57	44
pluimveevlees	82	72
veehouderij totaal	34	46

Bron: voorzieningsbalansen.

De binnenlandse basis van de levensmiddelenverzorging

Waar een dalend inheems voederaandeel gepaard gaat met een sterkere gerichtheid op de exportmarkt, ondergaat de eigen basis van de binnenlandse verzorging met dierlijke levensmiddelen de invloed van twee tegenstrijdige krachten, met als mogelijk resultaat, dat deze basis per saldo onverlet blijft.

Vermenigvuldigen we de voortbrenging van de onderscheiden veehouderijsectoren met de respectievelijke inheemse voederaandelen, dan levert de confrontatie met de consumptiecijfers het volgende beeld van de "werkelijke" zelfvoorziening met dierlijke produkten:

% voorzieningsbasis voor dierlijke voedingsmiddelen in:

	1956	1976
melk(produkten)	132	162
rund- en kalfsvlees	92	85
varkensvlees	47	28
eieren	102	23
pluimveevlees	237	27

Bron: eigen berekeningen.

Het spel van de genoemde krachten blijkt dan de voorzieningsbasis voor alle veehouderijprodukten met uitzondering van de melk (produkten) per saldo te hebben versmald. En wel het meest drastisch voor de produkten van de pluimveehouderij. In tegenstelling tot de situatie bij de andere produkten heeft de voortbrenging van pluimveevlees en eieren zich relatief méér op de binnenlandse- dan op de buitenlandse consument gericht... er werd dus slechts aan één kant, en wel de negatieve, aan de voorzieningsbasis getrokken.

Hoe heeft zich nu de eigen basis van de verzorging met plantaardige voedingsmiddelen ontwikkeld? Voor de beantwoording van deze vraag geven de "normale" voorzieningsbalansen wèl een voldoende gespecificeerd beeld:

% voorzieningsbasis voor plantaardige voedingsmiddelen in:

	1956	1976
graanprodukten	25	52
suiker	80	152
plantaardige oliën/vetten	3	4
idem, plus boter	26	38
aardappelen	162	228
peulvruchten	329	100

Bron: voorzieningsbalansen.

De voorzieningsbasis voor plantaardige voedingsmiddelen toont, in tegenstelling tot die voor dierlijke-, op praktisch alle fronten - met peulvruchten als enige uitzondering - een forse verbreding. Met name bij de van hakvruchten afkomstige levensmiddelen, met reeds in 1956 een sterke basis, is dit waarneembaar.

Opvallend is ook de verdubbeling van de eigen basis bij de voorziening met graanprodukten. Temeer, waar het graanareaal sinds 1956 met meer dan de helft blijkt te zijn ingekrompen! Deze inkrimping betrof echter alleen de voedergranen (rogge en haver, met name op de zandgronden), terwijl het tarwe-areaal op peil bleef. Het is dan vooral de sterke verhoging van de ha-opbrengsten geweest die, in combinatie met de sinds 1956 opgetreden daling in het binnenlands consumptief verbruik van graanprodukten (-11%), een positieve invloed op de voorzieningsbasis heeft gehad. Voor de andere plantaardige produkten - weer met uitzondering van peulvruchten - trad overigens een stijging van het consumptief verbruik op.

Het hier-en-nu dieet in crisistijden

Hebben we ons aldus in vogelvlucht een indruk verschaft van de sterke en zwakke punten van onze binnenlandse voedselvoorziening, dan kunnen we ons nu afvragen of we bij de huidige inrichting van onze agrarische winkel nog wel genoeg eigen voortbrengselen in de rekken hebben staan om een onverhoopte stagnatie in de aanvoer van buitenaf te kunnen overleven.

Zijn we bereid het tekort aan vlees, eieren, brood en smeervet door extra verbruik van melk(produkten), suiker en aardappels te compenseren, dan zou ons dieet er als volgt kunnen gaan uitzien:

Netto consumptie van inheems voortgebrachte voedingsmiddelen:

	kg per capita per dag	Kcal	gr. eiwit
brood(graan)produkten	0,119	269	9,4
suiker	0,172	688	-
smeervetten	0,031	229	-
aardappelen	0,504	428	10,1
peulvruchten	0,005	143	1,1
melk(produkten)	1,290	673	43,5
rundvlees	0,046	127	8,2
varkensvlees	0,021	77	2,9
pluimveevlees	0,004	7	0,8
eieren	0,006	9	0,8
		2.650	76,8

Bron: eigen berekeningen.

Alleen rekening houdend met de calorieën- en proteïnen-behoeften lijkt de voedselvoorziening met dit dieet ruim gewaarborgd. Temeer, als bovendien de mogelijkheid bestaat de in vorenstaande cijfers buiten beschouwing gebleven fabrieksaardappel- en brouwgerstproduktie geheel voor voedingsdoeleinden aan te wenden en de graanprodukten zoveel mogelijk op volkorenbasis te bereiden.

Als het moet is ook de huidige agrarische winkel dus zeker in staat de lege rekken met inheemse produkten op te vullen.

E.e.a. bevestigt de reeds uit eerdere modelberekeningen 1) naar voren gekomen conclusie, dat het Nederlandse produktiepotentieel bijzonder groot is.

Andere perspectieven

Waarom, ten slotte, zijn dan deze modelberekeningen überhaupt uitgevoerd, als toch ook in deze korte vogelvlucht dit potentieel zichtbaar kan worden gemaakt?

De reden is, dat het consumptie- en produktiepatroon op basis van de huidige inrichting voor autarkische omstandigheden verre van optimaal te noemen is.

Geen consument zal er genoegen mee nemen dat minstens een zesde van zijn caloriebehoeften uit aardappelen moet worden gedekt (door inschakeling van fabrieksaardappelen zou de zelfvoorziening zelfs kunnen worden opgevoerd tot 423%!!), en liefst 26% uit suikerwerk. We leven immers niet meer in de tijd van Van Gogh, en alle dagen van het jaar het heerlijk avondje beleven is ook niet alles.
En dus is automatisch ook de landbouw niet optimaal.

Duidelijk is dan, dat de veiligstelling van de voedselvoorziening in crisistijden zich, althans op langere termijn, moet richten op een STRUCTURELE aanpassing. Is de crisis onverhoopt van lange duur, dan zal de voorzieningsbasis moeten worden omgebogen in de richting van:
- een voedingstechnisch evenwichtig en gezond levensmiddelenpakket
- dat wordt voortgebracht op een wijze, waar de schaarse middelen zo efficiënt mogelijk zijn aangesproken.

Een dergelijke vraagstelling kan alleen modelmatig worden beantwoord ....
Hier wordt aan gewerkt.....

---

1) De resultaten van deze berekeningen - voor de achtergrond waarvan wordt verwezen naar LEI-nota 236 - zijn tot nu toe alleen intern verspreid.